

KONUSMA DİLİ OLARAK TÜRKÇE’NİN İKİ TEMEL ALANDA İNCELENMESİ: TONLAMA VE SÖZCELEME

Selim YILMAZ*, Arsun Uras YILMAZ**

Özet

Her şeyden önce eklemeli bir dil olması, Türkçe üzerine yapılan araştırmaların konusu ne olursa olsun, biçim ve söz diziminden başlamak ve burada yoğunlaşmak kaçınılmazdır. Bu açıdan bakıldığında, dilimizin morfolojik ve söz dizim görünümü ve işleyişi, kuşkusuz bu çalışmamızın da temelini oluşturacaktır. Bu makalede, ana dil olarak konuşulan günümüz Türkçesinin çeşitli söylem oluşumlarında ortaya çıkabilecek bazı yapısal özellikler incelenecektir. Sözlü dile ilişkin bu yapısal özellikler, çağdaş dilbilimin iki önemli alanını ilgilendirir: *Tonlama ve Sözceleme*.

Anahtar sözcükler: Ana dil, söylem, sözce, sözceleme, sözlü dil, tonlama, Türkiye Türkçesi.

Analysis of Turkish as Spoken Language in Two Principal Domains: *Intonation and Enunciation*

Abstract : The Turkish language being among the agglutinative languages, it is inevitable to initially consider the morphological and syntactical aspects of this language, regardless of the research subject. Considered from this point of view, it is of no doubt that this study will largely depend on these two aspects of this language and how they both function. In this article, some unique structures and their characteristics emerging from various speech acts in the Turkish language, presently spoken as the first language, will be examined.

* Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü (selilyilmaz@superonline.com).

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü (arsuny@superonline.com).

Such structural characteristics pertaining to spoken discourse concern, in particular, the two significant fields of contemporary linguistics: *Intonation* and *Enunciation*.

Keywords: Intonation, enunciation, mother tongue, utterance, discourse, spoken language, Turkish

1. Giriş

Biçimbilimsel¹ (morfolojik) yapısı sondan ekleme düzeniyle işleyen Türkçe, hangi açıdan ele alınıralsa alınsın, biçimi ve söz diziminden yola çıkılarak incelenmesi kaçınılmaz, hatta zorunludur. Bu çalışmamız², ana dil olarak konuşulan Türkçenin birkaç yapısal özelliklerinin incelenmesini içeriyor. Bu tür bir incelemeye girerken, kuşkusuz, söylem dilbiliminin (discursive linguistics) iki temel alanı olan *tonlama* ve *sözcelemeyi* (enunciation) göz ardı edemeyiz. Zira, sözlü dil üzerinde kayda değer bir çalışma yapabilmek için bu iki alana yoğunlaşmanın çok önemli olduğunu düşünüyoruz.³

Kuşkusuz tüm dünya dillerinde, tonlama ile sözceleme⁴ birbiriyle oldukça ilişkili olduğundan, bu alanları bağımsız olarak değil, bir arada incelemekte fayda vardır. Başka bir deyişle, bir dilin konuşma yapısını incelemek demek, tonlama ve sözceleme yapılarının ilişkilerini ortaya koymak demektir. Bu açıdan bakıldığında, standart Türkçeyi⁵ doğal ortamda konuşurken, yani Batı dillerinde “spontane” (kendiliğinden) denilen şekliyle konuşurken, dikkatimizden kaçabilecek pek çok önemli ve ilgi çekici yönlerinin olması olağandır.

Bu çalışmamızın amacı, yer, zaman ve kişilerin belirgin olmasıyla karşılıklı etkileşimin gerçekleştiği bir ortamda konuşulan dilimizin gösterdiği birkaç ilginç özelliklerini ortaya koymaktır. Böylesi bir inceleme, haliyle uzun bir araştırma süreci ve yeterince geniş, dil olayları ve olguları açısından zengin

¹ “Biçimbilimsel (morphological): Biçimbilime ilişkin olan, biçimbilimi ilgilendiren.” (Vardar, 2002 : 41).

² Bu makale, 2001 yılında Yıldız Teknik Üniversitesinde yapılan XV.Ulusal Dilbilim Kurultayında sunduğumuz pano çalışmasının gözden geçirilmiş ve genişletilmiş metnidir.

³ Bu makalede kullanılan dilbilim terimlerinin tanımlarını dipnot şeklinde vermekle birlikte, yanlarına İngilizce karşılıklarını ekleyeceğiz. Ayrıca, bu çalışmada geçen dilbilim terimlerinin listesini makalenin sonuna Türkçe – İngilizce dizin şeklinde vereceğiz.

⁴ Sözceleme: “Sözce üretme edimi; bireyin sözceleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirmesi.” (2002 : 181).

⁵ Zeynep Korkmaz’a göre “Standart Türkçe”, konuşma ve yazıda gramer yapısı ve kelime hazinesi bakımından genellikle İstanbul ağzına göre şekillenmiş olan Türkçedir (1992 : 140). Çünkü, yine Korkmaz’ın da ifade ettiği gibi “Konuşma dili”, çeşitli söyleyiş özellikleri olan ve yazı dilinden farklı olan dildir (ibid, 103).

bir bütünce (derlem)⁶ üzerinde yoğunlaşma gerektirir. Bu nedenle, biz, bu araştırmamız için gerçekleştirdiğimiz, her biri bir saatten fazla iki ayrı ses kaydından yararlanacağız.

Bir sözcüyü oluşturan iki tür öge vardır (bkz. şekil 2) : 1- *Parçasal ögeler* (bağlaç, konu, yorum), 2- *Parçaiüstü ögeler* (duraklama, süre, tonlama, titreşim).⁷ Bu ögelerin üzerinde yoğunlaşmak daha uzun bir çalışma ister, biz burada, bazı ögelere kısaca değinerek, Türkçede nasıl bir işleyiş gösterdikleri üzerinde duracağız.

Çağdaş Türkiye Türkçesini, sözlü dil olarak incelerken, bakış açımızı ve izleyeceğimiz yolu şu şekilde özetleyebiliriz :

- Yapı ve söz diziminden yola çıkarak, parçasal ve parçaiüstü unsurların tanıtımı.

- Bu unsurların sözcedeki işlevleri.

- Parçasal unsurların tonlama özellikleri ve bunların sözcemeledeki değerleri.

Bu çalışmamızda, yukarıdaki hususları, çeşitli örneklerin sunduğu sözceleri ve ses grafiklerini yorumlayarak aydınlatmaya çalışacağız.

1.1. Kuram ve Yöntem

Paris III - Sorbonne Nouvelle Üniversitesi ile Paris X - Nanterre Üniversitelerinin Dilbilim Bölümlerinde uygulanan kuramları izleyeceğiz. Ayrıca Türkçenin biçim ve söz dizim⁸ (syntax) yapısıyla ilgili ayrıntılı bilgileri elde etmek için ağırlıklı olarak Gencan, Banguoğlu ve Ergin'in eserlerine başvuracağız (Bkz. Kaynakça) :

• *Sözcemele* : Culioli, Maingueneau (Yazı diliyle sözlü dilde sözcemele sorunları)

• *Tonlama* : Danon-Boileau, Morel (Tonlamanın grameri ve sözcemeleyle ilişkisi)

⁶ Bütünce veya derlem terimlerinin İngilizce karşılığı "corpus" olarak bilinmektedir. Berke Vardar "bütünce"yi şu şekilde tanımlar : " Bir dili betimlemek ve çözümlenmek amacıyla derlenmiş sözlü ya da yazılı örnekler, sözceler bütünü. Her bütünce bir seçme ürünüdür. " (2002 : 53).

⁷ " Parçasal " (segmental) ve " parçaiüstü " (suprasegmental) terimleri Berke Vardar'dan alınmıştır (ibid, 158).

⁸ Dilbilimin bir dalı olan " söz dizim " terimini Berke Vardar " söz dizim " şeklinde bitişik yazıyor ve " Tümcebilim, tümceyi inceleyen dal " olarak tanımlıyor (2002 : 182). Ancak, biz TDK'nün Türkçe Sözlüğünde yer aldığı şekliyle (söz dizimi) ayrı yazacağız : " Bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, nahiv, sentaks. " (2005 : 1805).

• *Söz dizimi* : Benveniste, Martinet, Tesnière (Yapısal ve dağılımsal söz dizimi)

Demircan (Türkçenin ses dizimi, Türkçenin ezgisi)

Gencan, Banguoğlu (Türkçenin biçim ve söz dizimi)

Konumuzla ilgili bazı dilbilim kavramlarının tanımı ve İngilizce karşılıkları için Berke Vardar ve Zeynep Korkmaz'ın sözlüklerinden yararlanacağız :

• Vardar, B. 2002. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual.

• Korkmaz, Z. 1992. *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları: 575.

Ayrıca, PC bilgisayar programı olan "Anaproz"dan elde ettiğimiz ses grafikleri de araştırmamızın temel aracı olacaktır. Uygulanan yöntem gelince, ünlü Fransız dilbilimci Culioli'nin sözceleme kuramını temel olarak alacağız ki bu kuram, Morel ve Danon-Boileau tarafından tonlama da eklenerek güncelleştirilmiş ve önemli bir sözlü dil yöntemi⁹ hâline getirilmiştir (Paris III – Sorbonne Nouvelle Üniversitesi Dilbilim kuram ve yöntemi).

Ses grafiklerinden yola çıkarak inceleyeceğimiz her sözcenin tonlama yüksekliği dört eşit seviyeye ayrılmıştır. Bu seviyeler orantılı olarak iki alandan meydana gelir: a) Yüksek alan (H4, H3), b) Alçak alan (H2, H1, H0). Tonlama seviyeleri şu şekilde belirlenir : Her konuşmacı için, en yüksek ile en alçak tonlama seviyeleri tespit edildikten sonra, bu alan eşit olarak dörde bölünür. Bir ses grafiğindeki seviyeler ve bunların sözcelemede neye karşılık geldiğini aşağıdaki çizim (bkz. şekil 5) açıkça göstermektedir.

1.2. Bütünce (Sözlü derlem)

Bütüncemiz iki ses kaydından oluşuyor. Bu ses kayıtlarını daha sonra yazıya döktükten sonra,¹⁰ elde edilen metinlerden ilginç bulduğumuz sözceleri

⁹ Sözlü dile ilişkin birçok olay ve olguyu inceleme, yorumlama ve olası durumda da çözümleme yöntemi olduğu için önemlidir. Bu yöntemin ana çerçevesi, tonlama ile sözceleme kuramlarını ilişkilendirerek sözlü dilin irdelenmesidir.

¹⁰ Sözlü dil ürününü yazıya dökme işine, batı kökenli bir sözcük olan ve dilimizde de kullanılan "transkripsiyon" (transcription) denir. Berke Vardar transkripsiyona "çevriyazı" diyor (2002 : 60). Zeynep Korkmaz'ın sözlüğünde de aynı terim buluyoruz. "Çevri-yazı (çeviri yazı) : Bir kelimeyi, bir yazılı metni veya bir konuşmayı, onların telâffuzdaki ses değerlerini dikkate alan özel alfabe işaretleri kullanrak yazıya geçirme." (1992 : 37).

seçerek bunların ses grafiklerini elde ettik. Bütüncüyü oluşturan ses kayıtlarımızla ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır¹¹ :

Şekil 1

	1. Ses kaydı	2. Ses kaydı
Kaydeden ve yazıya döken	Arsun Uras Yılmaz	Selim Yılmaz
Konu	Gençlik	Avcılık
Süre	60 dk.	1 s. 60 dk.
Yazımı	147 sayfa	190 sayfa
Konuşmacılar	3 bayan (doktora öğrencisi)	4 bay, 1 bayan (öğretmen)

1.3. Araç gereçler

Çalışma bütüncesini oluşturan sözlü derlem için yapmış olduğumuz ses kayıtlarını, aşağıdaki araç ve cihazları kullanarak gerçekleştirebildik.

a) *Kayıt* : Marantz marka ayarlamalı teyp (PMD 201 Professional. Yaka mikrofonu : Vivanco EM116).

b) *Grafikleri* (ses çizelgeleri) : Ses kayıtlarından "Anaproz" ve "Unice"¹² isimli özel bilgisayar programları kullanılarak ses grafikleri elde edildi.

2. Sözce / Söylem (Utterance / Discourse)

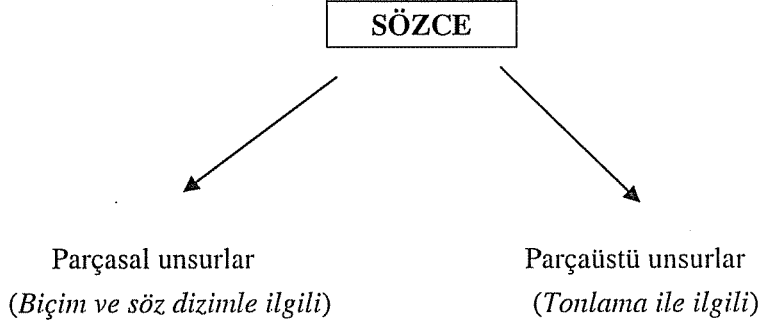
Berke Vardar sözceyi şu şekilde tanımlıyor : "Bir konuşucunun ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem." Ve tümceyle karşılaştırarak devam ediyor : "Tümce, sözün çözümlenmesiyle elde edilen bir birimdir, sözceyse bu türlü bir işlemde önce belirlenen bir bütündür. Üretici dilbilgisi sözceyi, bir edim olgusu biçiminde yorumlayarak edinç olgusu saydığı tümceye karşıt bir kavram olarak ele alır; kimi dilbilimcilerse sözceyi tümce ya da birbirini izleyen tümceler bütünü olarak görür." (1988 : 189).

Biz, sözceyi, kendisini oluşturan şu iki temel unsurdan yola çıkarak inceleyeceğiz :

¹¹ Bu bütünceler daha önce oluşturduğumuz ve üzerlerinde titizlikle çalıştığımız bütüncelerdir.

¹² "Avcılık" derleminin ses grafikleri 'Anaproz' programıyla, "Gençlik" derleminin ses grafikleri ise 'Unice' programıyla elde edilmiştir. 'Unice' programı eski bir program olduğundan ve ses çizgisi çalışmaları word sayfasına aktarılmadığından, bu derleme ilgili ses grafiklerini veremiyoruz. "Avcılık" derleminden seçilen örnek sözcelerin ses grafikleri için makalenin sonundaki Ek'e bakınız.

Şekil 2

3. Parçaüstü unsurlar (Suprasegmental elements)

Parçaüstü unsurlar söz dizimi dışında kalan unsurları içerir. Bunlarla ilgili kuram ve yöntemi Fransız dilbiliminden aldığımız için, bu unsurlarla birlikte Fransızca ve İngilizce karşılıklarını şu şekilde sıralayabiliriz : a) Ses çizgisi (F0) : Fondamental, b) Yoğunluk (I) : Intensité/Intensity, c) Süre (D) : Durée/Duration, d) Durak (P) : Pause.

Şekil 3

F0 ses çizgisi	I yoğunluk	D süre	P durak
F0+ : çıkışlı (H3, H4) ¹³	I+ : çok	D+ : uzun	P+ : uzun (< 50s) ¹⁴
F0= : düz (H2)	I= : orta	D= : orta	P= : orta (40-60s)
F0- : inişli (H1)	I- : az	D- : kısa	P- : kısa (> 30s)
F0Ø : (HØ)	IØ		

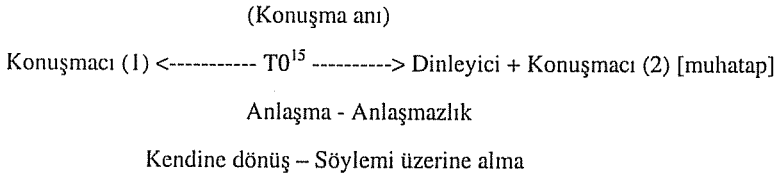
¹³ H kısaltma işareti "seviye, yükseklik" anlamına gelen Fransızca "hauteur" sözcüğünün ilk harfidir. Bu terimin İngilizce karşılığı "pitch" dir. Berke Vardar'ın tanımına göre "yükseklik", bir sesin tiz ya da pes olmasını sağlayan, titreşimlerin hızıyla ölçülen niteliklidir (2002 : 227).

¹⁴ Durak ve sürenin ölçü birimi salisedir ; biz bu ölçü birimini "s" şeklinde kısaltarak yazdık. Örnek olarak vereceğimiz sözcelerde, durakların süresini {...} işareti içinde, tereddüt bildiren "e" sesinin uzunluğunu ise parantez (...) içinde vereceğiz.

3.1. Ses çizgisi (F0) / Yoğunluk (I)

Bu unsurlardan ilk ikisi (F, I) bir sözcüde konuşmacı ile dinleyici arasındaki iletişimin durumunu ortaya koyar. Karşılıklı sözlü etkileşimin (verbal interaction) şemasını şu şekilde oluşturabiliriz :

Şekil 4

3.2. Süre (D) / Durak (P)

Diğer ikisi ise (D, P) konuşmacının söylemini hazırlaması ve oluşturması için gerekli zamanı sağlar. Ses grafikleri, birbirine orantılı 4 yükseklik içerirler (H1, H2, H3, H4). Bu yükseklikler, konuşmacının ses tonuna, bayan, erkek veya çocuk sesi oluşuna göre değişebilir.

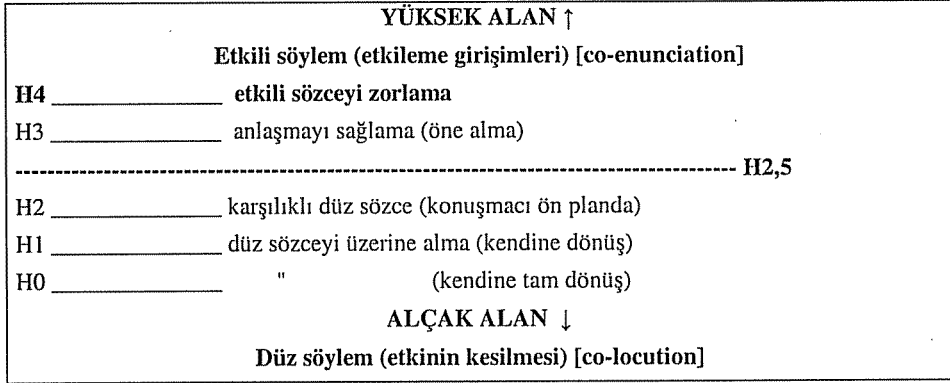
Ses çizgisinin gözükmediği durumlarda "H0" yazdık : Bu da bir tonlama özelliğidir. Türkçede sık karşılaşılan bir durumdur¹⁶. Tonlamasız sözcelerin de mutlaka sözceleme açısından bir karşılığı veya bir değeri vardır.

¹⁵ Konuşma anının uluslararası dilbilimindeki işareti "T0" dir ; bu kısaltmanın Fransızca karşılığı, " zaman, an " anlamına gelen " temps " veya " moment " dir ve " *moment de l'énonciation* " şeklinde ifade edilir (" Sözceleme anı "). Bu ifadenin bir başka şekli de vardır : " moment de la parole " (" söylem anı ").

¹⁶ Doktora Tezimizi yapmış olduğumuz Paris III - Sorbonne Nouvelle Üniversitesinin Fransız Dilbilimi Bölümünde aynı ekipte bulunduğumuz, ve farklı dillerde çalışan arkadaşlarımızın söylediklerine göre, tonlamasız sözcü, diğer dillerde (özellikle de Hint-Avrupa dillerinde) pek gerçekleşmeyen bir olaydır.

3.3. Tonlama seviyelerinin (F0) sözcelemedeki değerleri

Şekil 5

4. Parçasal unsurlar (Segmental elements)

Parçasal unsurlar, sözün biçim ve söz dizimle ilgili unsurlarıdır. Bir sözcük 3 ana bölümden oluşur :

Şekil 6

Örnek 1 ["Gençlik" derlemi]

Bağlam : Genç – aile ilişkisinin parçasal bir dayanağı olduğu üzerinde duruluyor:

Gövde

yani gene her şey e: m bir çeşit e:

2- 2 2 2+ 1 2 2+ 2

Yorum

ekonomik {30s} bağımlılık {50s}

2- 3- 2 2+

Artyorum

°benim {20s}gözümde° {90s}

2- 2-

4.1. Gövde (Stem)

“Gövde” Berke Vardar'ın Dilbilim Terimleri Sözlüğünde geçen bir terimdir: “Kökü ona katılan kimi eklerden oluşan sözcük bölümü, türev, bileşik biçim (örn. *gözcü-lük*).” (2002 : 109). Fakat, biz bu terimi sözlü dile uyarlayarak yorumdan önce gelen bölüme karşılık olarak kullanıyoruz.

4.1.1. Bağlama sözü (Conjunction)

İsmi işlevinde alan “bağlama sözü” (BS) sözcenin ilk unsurudur. Bir önceki söylemi bir sonrakine bağlamaya yarayan veya söylemler arası ilişkiyi belirginleştiren sözcüktür. Bağlama sözü, “*yani, ama, fakat, ve,...*” gibi çoğunlukla bağlaç veya edatlardan oluşur (örnek 2). Bu bağlama sözcükleri arasında, sözlü dilde en çok kullanılan “*yani*” bağlacıdır. Ayrıca, “*bakın, efendim, hocam, peki,...*” gibi sözceleme değeri olan bağlama söylemleri de mevcuttur (örnek 3). Yazı dilinde sıkça kullanılan bağlama sözü, Berke Vardar'ın “bağlaç” tanımına birebir uymaktadır : “Bir tümcede işlev açısından iki sözcüğü, iki sözcük öbeğini ya da hem aynı türden, hem de ayrı işlevli iki tümceyi *birbirine bağlayan* biçimdirim” (2002: 31). Bu tanımdan yola çıkarak, bağlama sözlerinin, bir sözcenin kendisinden önce gelen sözcenin bağlamıyla anlamsal bir ilişki kurduklarını söyleyebiliriz. Doğal olarak, sözü edilen anlamsal ilişki (semantic relation), aynı zamanda söz dizimsel ilişkinin (syntactic relation) varlığını ortaya koymaktadır.

Örnek 2 [“Gençlik” derlemi]

Bağlam : Fransız gençlerinin ailelerinde kopuk bir ilişki içinde olduklarından söz ediliyor :

Gövde

yani e: (30s) {50s} ailesi ailesiyle e: (20s)

2 2 2/3 2

<BS> <.....konu.....>

Yorum

epey uzaklaşmış {70s}

2+ 2+ 2-

Örnek 3 [“Avcılık” derlemi]

Bağlam : Konuşmacı, avcının tutum ve davranışlarından bahsederken şöyle diyor :

Gövde

peki diyeceksiniz ki {40s}

½ 3 3- 2+

<BS> <.....görüş.....>

Yorum

şöyle bir mantık yürütülebilir

2/3 2/3 2- 2+

4.1.2. Kipsel belirteçler (Modal marks)

Gövde bölümünde yer alan kipsel belirteçler, yorumu hazırlama görevi üstlenen belirteçlerdir. Genelde yorum bölümüne mümkün olduğunca yakın bir yerde bulunurlar. Bu açıdan bakıldığında, kipsel belirteçlere aynı zamanda “Yorum belirteçleri” (rhematic marks) adını da verebiliriz.

4.1.2.1. Görüş bildiren söz : Bunların en önemlisi ve en sık kullanılanı konuşmacının kendi görüşünü yansıtan "ben" zamiri ve bunun farklı kullanımlarıdır (*bence, benim için, bana göre,...*). Bu tür sözler¹⁷, görüş bildiren göstergelerdir (viewpoint marks).

Örnek 4 [Avcılık]

Bağlam : Konuşmacı, tüfek imalatının pazardaki yeri hakkında görüşünü dile getiriyor :

Gövde

ben {120s} bu pazara hitap ettiğime göre {90s}

3 2+ 2- 2- 2- 3+

<görüş> <.....konu.....>

Yorum

¹⁷ Zeynep Kormaz'ın da altını çizdiği gibi “ söz ” (speech), bir maksadı anlatmak üzere söylenen kelime veya kelimelerden oluşan dizi; toplumsal bir kurum olan dilin kişi tarafından özel olarak kullanılmasıdır (1992 : 139).

bu tüfeği imal etmek zorundayım

4- 0 0 0 2- ¾ 3

4.1.2.2. Gerçeklik derecesi bildiren söz : Diğer yandan, konuşmacının söyleminin gerçekliği ile ilgili bilgiler veren belirteçler de vardır (*gerçekten, aslında, belki, kuşkusuz, tabi,...*). Bu tür ifadelere “gerçeklik kipi” (epistemic modality) de diyebiliriz.

Örnek 5 [Avcılık]

Bağlam : Karşılıklı etkileşim bir anlaşmazlığa doğru gidiyor :

Gövde

ama *aslında* {40s} deminki söylediğinizle

2- 2- 3+ 2- 3+ 3- 3+

Yorum

çelişkiye düşünüyorsunuz {40s}

3- 2+ 2

4.1.2.3. Nitelik bildiren söz : Konuşmacının söylemine belirli bir değer ve nitelik kazandıran belirteçlere örnek olarak şunları verebiliriz : "*büyük, güzel, iyi, yanlış,...*". Buraya kadar verdiğimiz yorum belirteçleri, bütüncemizden yola çıkarak belirleyebildiğimiz karşılıklı sözlü iletişimde çok sık kullanılan belirteçlerdir. Bu gibi sıfatların kullanıldığı belirteçlere “Nitelik kipi” (appreciative modality) de diyebiliriz.

Örnek 6 [Avcılık]

Bağlam : Anlaşmazlık hüküm sürüyor ve konuşmacı muhatabının fikirlerini kabul etmediğini şu şekilde ifade ediyor :

Gövde

tabii *yanlış* biraz sonra yanlış kullandığınız e::: (50s)

2 2 2- 2- 2 2-

<konu çerçevesi> <.....konu.....>

Yorum

bilgilerinizi de belirteceğim {110s}

2- 2- ½

4.1.3. Konu (Theme/Topic)

Gövdenin son unsuru ise konuşmacının söyleminin konusunu belirleyen sözcük veya sözcükler bütünüdür. Gövdede geçen temel konunun birkaç sözcükle özetlendiği, diğer bir deyişle, ana temanın kısaca yer aldığı bölümdür. Vardar'a göre "konu", söylemde sözü edilen, hakkında bir şey söylenen kişi ya da nesnedir. "Biçimsel mantık ve anlambilim düzlemin ilişkin olan bu kavramın söz dizimsel boyuttaki karşılığı, Hint-Avrupa dilleri alanında genellikle öznedir." (2002 : 137). Sözceleyenin (utterer) konu bölümünü oluşturma işlemine "konulaştırma" (thematization) denir.

Örnek 7 [Gençlik]

Bağlam : Konuşmacı Fransız gençlerinin aileleriyle olan ilişkilerinden söz ediyor :

Gövde

çünkü benim burada: gördüğüm e çocuk ve aile ilişkileri
genelde {40s}

2 2/3 2 2- 2+ 2 3-

2 3-

<bağlama> <görüş> <konu çerçevesi> <.....konu.....>
<gerçeklik derecesi>

Yorum

çok resmi {80s}¹⁸

2+ 3- 2-

Bu örnekte, neden bildiren bağlama sözcüğü "çünkü"den hemen sonra görüş bildiren belirteç "benim" kullanılmıştır.

¹⁸ Sözlü dilin yazımında, yazı dilinde kullanılan noktalama işaretleri kullanılmaz ve yazım kuralları ölçü alınmaz. Örnek sözcüklerimizde sözlü dile özgü bazı işaretler kullandık. Her birinin sözcemele değeri bulunan bu işaretler, Paris III - Sorbonne Üniversitesinin Fransız Dilbilimi Bölümünde kullanılır. Kullanılan sözlü dil yazım kurallarını makalenin sonunda yer verdik. Sözceyi oluşturan parçasal unsurları (gövde, yorum, aryturumu) çerçeve içine aldık; bu yöntem, unsurların birbirine göre söz dizimsel uzunluklarını daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tonlama açısından, görüş bildiren belirtecin seviyesi, bağlama sözcüğünden daha yüksektir (H2/3): Burada, konuşmacı, söylemin kendine ait olduğunu vurgulamaktadır.

Konu kısmının sonu H3- seviyesine kadar çıkarken, yorum H2- seviyesine kadar inmektedir. Konu bölümünde bir çıkış ve bir iniş söz konusudur: H3- seviyesi niceleyici görevindeki "çok" kelimesinin de etkisiyle bir odaklaşma (focalisation) olduğunu gösteriyor.

Konu ile yorum arasında az da olsa bir durak vardır (40cs) : Konu bölümünün sonu ile yorumun başlangıcının göstergesidir.

4.2. Yorum (Rheme/Comment)

Konudan sonra gelen "yorum", bir sözcede bilginin odaklaştığı yerdir. Sözcenin en zorunlu unsuru ve merkezî bölgesidir; bu sebeple yorumsuz bir sözcenin varlığından söz edemeyiz. Yorumu olmayan sözceye, "bitmemiş" veya "eksik" sözce diyebiliriz. Biz, "bitmemiş sözce" deyimini diğerine göre şu iki nedenden dolayı daha uygun buluyoruz. Bunun için öncelikli olarak şu soruyu yanıtlamamız gerekir.

Bir sözce, neden bitmemiş veya tamamlanamamıştır ? Bunun, bağlama göre iki sebebi olabilir :

- a) Konuşmacının söylemini oluşturma çabası (kaygısı),
- b) Karşısındakinin araya girmesi (konuşmacının sözünü keserek).

“Sözcede konuya ilişkin olarak söylenen. Biçimsel mantık ve anlambilim düzlemine ilişkin olan bu kavramın söz dizimsel boyuttaki karşılığı Hint-Avrupa dilleri alanında genellikle yüklemdir.” (2002 : 225). Sözceleyenin yorum bölümünü oluşturma işlemine “yorumlama” (rhematisation) adı verilir.

4.2.1. Uzun Yorum (Konudan daha uzun)

Örnek 8 [Avcılık]

Bağlam: Konuşmacı bir av anısında, atmacayla sığırcık arasında geçen bir olayı anlatıyor :

Gövde

atmacanın {30s}

2- 3

<konu>

Yorum

sadece kendisini öldürme {40s} amacıyla geldiğini {40s} biliyor

3 2+ 3- 2+ 2 2/3 2 2- 1/2 2-

3

Konu tek kelimeden oluşurken, yorum, amaç bildiren dolaylı anlatım yapısı gösteriyor. Konunun sonu çıkışlıdır (H3) : Konuşmacı sözlerine anlaşmayı sağlama isteğiyle başlıyor. Konu bölümünün söz dizimsel açıdan uzun olması, tonlamada inişler çıkışlar olmasına neden oluyor. Konunun sonu, "bili-yor" yüklemının "-yor" eki üzerinde H3 seviyesine çıkıyor.

Sözcenin yüksek seviyeyle bitmesinin iki açıklaması vardır: a) Konuşmacı söyleminin sonuna kadar anlaşmayı sağlamak istiyor, b) Konuşmacı sözlerine devam etmek istiyor (sözü muhatabına bırakmak istemiyor). Konu ile yorum arasında kısa bir durak vardır (30s).

4.2.2. İki parçalı yorum (İki yüklemli)

Örnek 9 [Avcılık]

Bağlam: Konuşmacı avcıyla tüfeği arasındaki ilişkiden bahsediyor :

Yorum

e tüfek sevilir sevgili gibidir {40s}

3- 2+ 3 2- 2/3 3 2-

<yorum 1> <yorum 2>

Artyorum

°avcının yanında°

2- 2-

Sözcenin başındaki "e" konuşmacının, yorumu, dolayısıyla da sözceyi oluşturma kaygısı, yorumun iki parçalı olmasına neden olabiliyor. Her iki yorumda fiil olmasına rağmen aralarında herhangi bir unsur yoktur (parçasal

veya parçatüstü). Bu durum, iki parçanın da yorum olarak değerlendirilebileceğini doğruluyor.

İki yorum da H3 seviyesine bir çıkış içermektedir: Konuşmacı, "sevilir" fiili ile "sevgili" ismi üzerinde bir anlaşma zemini arıyor. Yorum kısmının bittiğini, "-dir" ekinin yanı sıra, {40s} uzunluğundaki duraktan da anlıyoruz. İşlevinden ötürü vurguya ihtiyacı olmayan "-dir" ekiyle (H2-), konuşmacı söylediklerinin doğruluğu üzerinde duruyor ve böylece söyleminde geçen yorumun altını çizmiş oluyor: Sözceleme açısından, bu olaya "söylemi kendi üzerine alma" veya "kendine odaklama" diyoruz.

4.2.3. Tek yüklemli yorum

Örnek 10 [Avcılık]

Bağlam: Konuşmacı otomatik av tüfeklerinin kullanımı ile ilgili konuşuyor :

Gövde

av sahalarında kullanılması {70cs} e:::: (70s)

2+ 2 2- 2- 2 2-

<.....konu çerçevesi.....>

Yorum

sınırlandırılabilir {100s}

2-

Burada, yorum, bir sözcükten oluşmuştur. Bu sözcük, isim-fiil yapısında olan ve çekime uğramış bir yüklemdir. Yorumun bir kelimededen oluşması, işlevleri farklı birden çok fiil ekinin (predicative suffix) bulunmasından kaynaklanıyor.

Sözce, konu ve yorumuyla farklı bir tonlama yapısı göstermiyor. Genelde H2 seviyesinde seyreden sözce, konuşmacının muhatabına görüşünü iletmek istediğini gösteriyor; ve burada sadece bir görüş alışverişi olacağını anlıyoruz. Bu sözce gibi tonlama seviyesinin aşağı yukarı düz olduğu durumlarda, *konu ile yorumu ayırmanın tek yolu, iki bölüm arasındaki unsurlara bakmaktır.*

Tonlamanın etkisiz görünümü burada somut olarak önemli parçatüstü unsurların varlığına neden olmuştur : {70s} uzunluğundaki durağı yine (70s)

uzunluğundaki "e" takip ediyor. Sözcenin sonundaki uzun durak {100s} ile düşük seviye H2-, konuşmacının bu aşamada fikirlerinin sonuna geldiğini, buna bağlı olarak başka bir görüşe geçeceğini veya sözü diğerine bırakabileceğini gösteriyor.

4.2.4. Birden çok yüklemli yorum

Örnek 11 [Avcılık]

Bağlam: Konuşmacı, sorumlu avcının nasıl davranması gerektiğini anlatıyor :

Gövde

gerçekten (h) { 140s } av limitlerine uyulursa { 50s }

2+ 2- 2+ 2 2- 1+ 2/3

<gerçeklik> <.....konu çerçevesi.....>

Yorum

bir atar iki atar üç atar dördüncü tetiği çekmez

3- 1/2 2+ 3- 2- 2+ ø 2 2- 2- 2+ 2-

Yorumun söz dizimsel açıdan uzun olmasını, birden çok yüklem bulunmasıyla açıklayabiliriz. Üç kez yinelenen "atar" yükleminden sonra, temel yüklem olan "çekmez" in olumsuz yapıda olması, çok yüklemli yorumlarda, son yüklem diğerlerine göre biçim ve anlam açısından farklı (veya zıt) yapıda olması da ilginç bir noktadır.

"Gerçekten" sözcüğünden sonra oldukça uzun bir durak vardır { 140s } : Bu duraklamanın görevi, kendisinden sonra gelen sözlerin, gerçeklik derecesi ile ilgili önemini ortaya koymaktır. Diğer yandan, işlevsel olarak buradaki duraklama, konu ile yorum arasındaki duraklamadan farklıdır. Konudan yoruma geçişi somutlaştıran duraklamalar, konu ile yorumun sınırlarını hem *söz dizimsel* (syntactic) hem de *anlamsal* (semantic) açıdan belirginleştirir.

Konu çerçevesinin (thematic part) sonu, "uyulur-sa" fiilinin "-sa" eki üzerinde H2/3 seviyesine çıkmaktadır. Dilek-şart kipi üzerindeki hafif vurgu ile konuşmacı, dinleyicisinin ilgisini çekmek suretiyle, şart unsuru ve anlamının önemini dile getirmiş oluyor.

Yorumun söz dizimsel olarak uzun olması, çeşitli tonlama seviyeleri meydana getirmiştir. Tonlamanın hiç görünmediği veya tamamen kaybolduğu yer bile vardır.

Yorumun ikinci yarısının tonlama yapısı biraz daha düşüktür. Bunun açıklaması şudur : Yorumun ve dolayısıyla de sözcenin yüklemine olumsuz yapısı ve anlam olarak kesinlik içermesidir ("çekmez"). Konu ile yorum arasında {50s} uzunluğunda bir durak vardır.

4.3. Artyorum (Post-rheme/Post-predicate)

"Artyorumu" da bir çeşit yorum olarak algılamamak gerekir. Aksine, yorumdan sonra gelen ve yorum hakkında bir bilgi, bir ayrıntı veren unsurdur. Bu açıdan bakıldığında, "artyorum" ifadesinin "art-" önekinden dolayı, daha ziyade söz dizimsel bir isimlendirme olduğunu ve "yorum sonrası" anlamı taşıdığını vurgulamakta yarar vardır. Bu bakımdan, bu oluşumun yazı dilindeki karşılığı "devrik yapı" veya "devrik dizim" olabilir, ancak sözlü dilde artyorum ögesini "yüklem sonrası" (post-predicate) olarak algılamamızın daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Yapısal açıdan bakıldığında, iki çeşit "artyorum" söz konusudur: 1) Yüklemsiz artyorum, 2) Yüklemliy artyorum.

4.3.1. Yüklemsiz artyorum (Non-predicative postrheme)

İsim niteliğindedir. Yazı dilinde, yorumdan önce gelmesi gereken kelime veya sözdür. Genellikle bir kelimedenden oluşur, iki veya en fazla üç kelimedenden oluştuğu durumlar da olabilir. Önemli bir tonlama özelliği yoktur: H2, H1, H0. Yorumla "Yüklemsiz artyorum" arasında herhangi bir durak yoktur.

Örnek 12 [Gençlik]

Bağlam: Fransa'da genç insan gücüne verilen önem üzerinde konuşuluyor :

Gövde

e genç elemana e dinamik {60s} e olduğu da düşüncesiyle

2/3 2 2- 3- 2+ 2 2+ 2 2- 2- 2- 3+

<.....konu.....> <.....konu çerçevesi.....>

Yorum

daha fazla açık

3- 2/3 1+

Artyorum

°kapılar° {70s}

2-

Sözcenin başındaki "e" sesi, konuşmacının kafasındaki düşüncelerini dile dökmesine yardımcı olmaktadır. Yani, sözcenin oluşumuna katkıda bulunur. Bu nedendir ki, konuşmacı üç kez tereddüt bildiren "e" sesini kullanır ve konu iki parçadan oluşur.

Konu ile yorumu ayıran unsur burada tonlamanın yüksekliğidir: Konunun sonu ile yorumun başı bir yükseklik farkı olduğunu gösterir (H3+, H3-).

Bu sözce, ayrıca konu ile yorumun tonlama açısından genel özelliğini içermektedir ki, bu özellik zıtlık üzerine kurulmuştur: Konunun sonu çıkışlı (H3+) olmasına rağmen yorumun sonu inişlidir (H1+).

Burada artyorum, tek kelimeden oluşan bir isimdir : "kapılar". Artyorum, yorumun sonundan (H1+) daha yüksek seviyededir (H2-).

4.3.2. Yüklemlerle artyorum (Predicative postrheme)

En az bir yüklem içerir. Doğal olarak da, söz dizimsel olarak yüklemsiz artyorumdan daha uzundur. Tonlama yapısı inişli çıkışlıdır (H1-H3 arası). Sonu H3 seviyesine doğru çıkar. Yorum ile "Yüklemlerle artyorum" arasında bir durak vardır.

Örnek 13 [Gençlik]

Bağlam: Fransa'da öğrenciler arasında geçen sohbetle ilgili bir konuşma

Gövde

yani herkes {60s}

2- 2

<bağlama> <konu>

Yorum

bir takım sorular sorar

2 2 2-

Artyorum

°sen nerden geliyorsun na:pıyorsun° {20s}

2 2 2- 2 2- 2

<.....yüklemlı artyorum 1.....>

°işte: (30s) e {30s} dersten memnun musun° e {100s}

2- 2- 2 2 2 2-

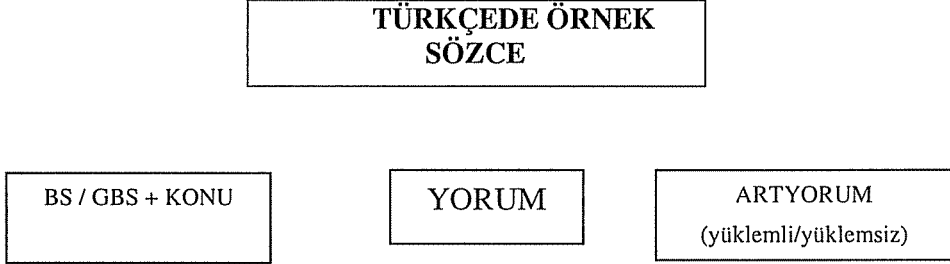
<.....yüklemlı artyorum 2.....>

Sözcenin bağlama sözü "yani" ile başlaması, konuşmacının daha önce söylediklerine bir ekleme, bir açıklama yapacağını gösteriyor. Bunun için, yorum konudan daha uzundur. Konu ile yorumu ayıran parçaüstü bir unsur vardır : {60s} uzunluğundaki durak.

Konuyu iki "yüklemlı artyorum" takip eder. Artyorumun tonlama özelliği, yüklemlı ya da yüklemsiz olsun, çok fazla iniş-çıkış olmaz; genellikle değişken seviyeler gözükmeyiz, düz çizgi gibidir (Burada genel seviye H2'dir). Bu sözcede, iki artyorumu birbirinden hem parçasal, hem parçaüstü unsurlar ayırmaktadır : {20s} ve {30s} uzunluğundaki duraklar ve (30s) kadar uzatılmış "işte" sözcüğü.

5. Sözlü Türkçede örnek sözce

Şekil 7

Sonuç

Sözcenin en zorunlu ögesi yorumdur; yani yorumsuz sözce olmaz. Genellemek gerekirse, konuyu meydana getiren unsurlar daha fazladır, bu nedenledir ki, konu yorumdan söz dizimi açısından daha uzun, tonlama açısından daha dalgalıdır (inişli-çıkışlı : H1-H3 arası). Yorum ise genellikle düz çizgiye yakın bir tonlama seyri gösterir (aşağı yukarı H2 seviyesinde).

Yorum sözcenin en önemli unsuru olan yüklemi taşır. Bu önem, yüklem "zaman", "kip", "kişi" gibi ekleri bir arada barındırabilmesinden kaynaklanıyor.

Konu bölümünün sonu genelde yüksek seviyeye çıkarken (H3), yorum, sözcenin sonlarına doğru daha düşük seviyeye doğru iner (H2, H1). Konu bölümünde, konuşmacının, anlaşmayı sağlamak ve diğerinin dikkatine çekmek için tonlamaya ve vurguya ihtiyacı vardır.

Yorum bölümünde ise kip içeren yüklem oluşu tonlama ve vurgulama gereğini ortadan kaldırır. Ancak, konuşmacı özellikle üzerinde durmak istediği kelime veya eki vurgular: Bu olaya "odaklama" (focalisation) diyoruz. Odaklama olayının tonlamadaki yüksekliği H3-H4 arasıdır.

Konu ile yorum arasında az da olsa bir durak vardır. Bu durağın görevi, kendinden önce gelen kısmı, yani konuyu, kendinden sonra gelen kısma, yani yoruma bağlamaktır. Sözcenin bu iki ana unsuru arasındaki ilişkiyi kuran bu durak sayesinde, konuşmacı bu ilişkiyi önce kafasında şekillendirir, daha sonra sözlerle aktarır (ortalama uzunluk: 30-70 salise arası). Konu ile yorum arasında çok yönlü bir ilişki söz konusudur (söz dizim, anlam, tonlama ve sözceleme açısından).

Sözcenin diğer kısımlarında bulunabilen durağın görevi, konu ile yorum arasındaki durağın görevinden farklıdır. Diğer durakların görevi, iki parçasal unsur arasında ilişki kurmaktan ziyade, kendisinden önce unsurun anlamını daha somut hale getirmektir (uzunluğu çok değişkendir: 20 saliseden 100 salise ve daha üzeri).

Sözlü dil yazım kuralları

(e)	Sözceyi oluşturma çabası
{x s}	Durak uzunluğu (salise)
:	Bir ünlünün uzatılması, ünlü uzadıkça iki nokta fazlalaşır (:::); genellikle kelimenin son harfi olan ünlü uzatılır
(...s)	Uzatılan ünlünün uzunluğu (salise)
H	Tonlama seviyesi, yüksekliği
°...°	Artyorum.

Türkçe – İngilizce dilbilim terimleri dizini

<u>Türkçe</u>	<u>İngilizce</u>
Anlamsal ilişki	Semantic relation
Artyorum	Post-rheme, post-predicate
Bağlama sözü (bağlaç)	Conjunction
Bütünce (derlem)	Corpus
Çevriyazı	Transcription
Dinleyici	Co-locutor, listener
Durak	Pause
Düz söylem	Co-locution
Etkili söylem	Co-enunciation
Gerçeklik kipi	Epistemic modality
Görüş bildiren söz	Expression of viewpoint
Gövde	Stem
Karşılıklı sözlü etkileşim	verbal interaction
Kendiliğinden	Spontaneous
Kipsel belirteç	Modal mark
Konu	Theme, topic
Konulaştırma	Thematisation
Konu çerçevesi	Thematic part
Konuşma anı	Moment of enunciation

Konuşmacı (konuşucu)	Locutor, speaker
Muhatap	Interlocutor
Niteleme kipi modality	Valuation (appreciative)
Odaklama	Focalisation
Parçasal (unsurlar)	Segmental (elements)
Parçaüstü (unsurlar)	Suprasegmental (elements)
Ses çizgisi	Fondamental
Söylem	Discourse
Söylem dilbilimi	Discursive linguistics
Sözce	Utterance
Sözceleme	Enunciation, uttering act
Sözceleyen	Utterer, enunciator
Söz dizim	Syntax
Söz dizimsel ilişki	Syntactic relation
Süre	Duration
Tonlama	Intonation
Yoğunluk	Intensity
Yorum	Rheme, comment, nucleus
Yorumlama	Rhematisation
Yorum belirteçleri	Rhematic marks
Yüklemli artyorum	Predicative postrheme
Yüklemsiz artyorum	Non-predicative postrheme

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, Tahsin (1995), *Türkçenin Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528.
- Bazin, Louis (1987), *Introduction à L'Etude Pratique de la Langue Turque* (Türk Dilinin Uygulamalı Öğrenimine Giriş), Paris, Librairie d'Amérique et d'Orient, Adrien Maisonneuve.
- Demircan, Ömer (1996), *Türkçenin Sesdizimi*, İstanbul, Der Yayınevi.
- Deny, Jean (1921), *Grammaire de la Langue Turque* (Türk Dilinin Grameri), Dialecte Osmanli, Paris, Editions Ernest Leroux.
- Ergin, Muharrem (1990), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tantım 19. Baskı.
- Kawaguchi, Yuji & Selim Yılmaz (2005), "Sözlü Türkiye Türkçesi Derlemi (STTD)" in Usage-Based Linguistic Informatics (UBLI), The 21st Century COE Program at the Graduate School of Area and Culture Studies, Tokyo University of Foreign Studies (TUFS), cf. (<http://www.coelang.tufs.ac.jp/turkish/index.html>).
- Morel, Mary-Annick & Laurent Danon-Boileau (1998), *Grammaire de l'Intonation. L'exemple du français* ((Tonlamanın Grameri. Fransızcanın Durumu), Paris, Ophrys.
- Sarıca, Mustafa [ed.] (2005), *Sözlü Dil Yapısı : Yeni Dilbilim Kuramları Işığında*, Ortak kitap, İstanbul, Multilingual.
- Uras Yılmaz, Arsun (1998), *Réalisations Linguistiques des Prédicats d'Attribution de Propriété en Turc Contemporain* (Çağdaş Türkçe'de Nitelik Bildiren Yüklemelerin Dilbilimsel Oluşumları), Yayımlanmış Doktora Tezi, 1999, Paris III - Sorbonne Üniversitesi, Lille, ANRT, Septentrion.
- Uras Yılmaz Arsun, Yılmaz Selim, Morel Mary-Annick [ed.] (2004), *Vers une Grammaire Linguistique du Turc* (Türkçenin Dilbilim ve Grameri), Ortak kitap, İstanbul, Multilingual.
- Uras Yılmaz, Arsun (2006), "Karşılıklı Konuşmada Söylem Sonuna Getirilen Ek ve Tamamlayıcı Bilgi" in XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Maltepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 12-13 Mayıs 2006.
- Yılmaz, Selim (2000), *Le Système Hypothétique en Turc : De la Morphosyntaxe à l'Enonciation* (Türkçe'de Olasılık-Varsayım Sistemi: Yapısal Söz diziminden Sözcelemeye), Yayımlanmış Doktora Tezi, 2001, Paris III - Sorbonne Üniversitesi, Lille, ANRT, Septentrion.
- _____ (2005), "Bir Sözlü Dil Çalışması : Türkçe ve Fransızcada Yorumdan Sonra Gelen Unsurlar" in XVIII. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Dilbilim Bölümü, Ankara, 20-21 Mayıs 2004.
- _____ (2006), "Konuşulan Türkçede Görüş Bildirme Göstergeleri (Fransız Dilbilim Kuramı Çerçevesinde)" in XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Maltepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 12-13 Mayıs 2006.
- _____ [ed.] (2006), *Faits de Langue en Français et en Turc Modernes* (Çağdaş Fransızca ve Türkçede Dil Olayları), Ortak kitap, München, Lincom-Europa.

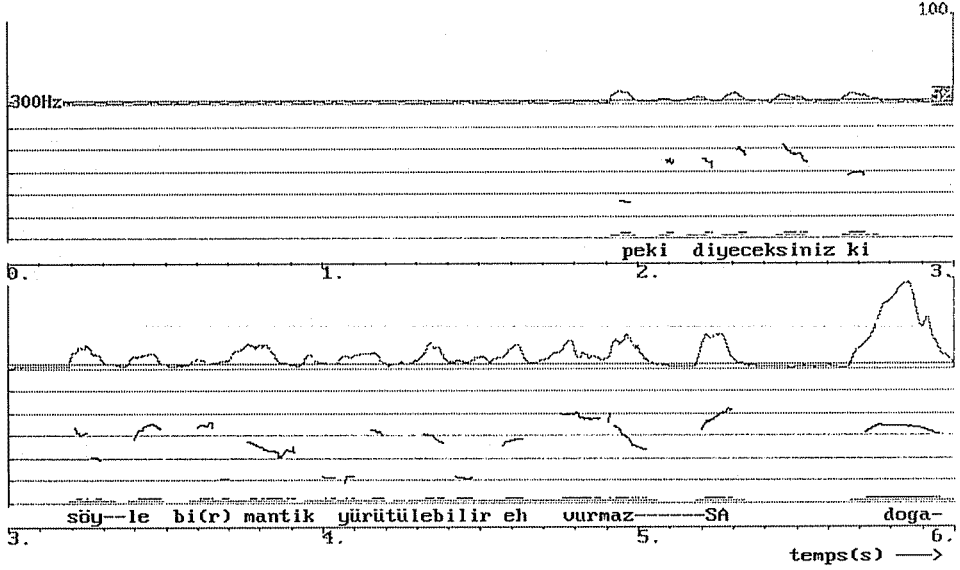
SÖZLÜKLER

- Groussier, M.-L. & C. Rivière (1996), *Les Mots de la Linguistique. Lexique de Linguistique Enonciative* (Dilbilim Terimleri. Söyleyiş Dilbilimi Sözlüğü), Paris, Ophrys.
- Korkmaz, Zeynep (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları: 575.
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual.
- Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara, 2005, 10. Baskı.

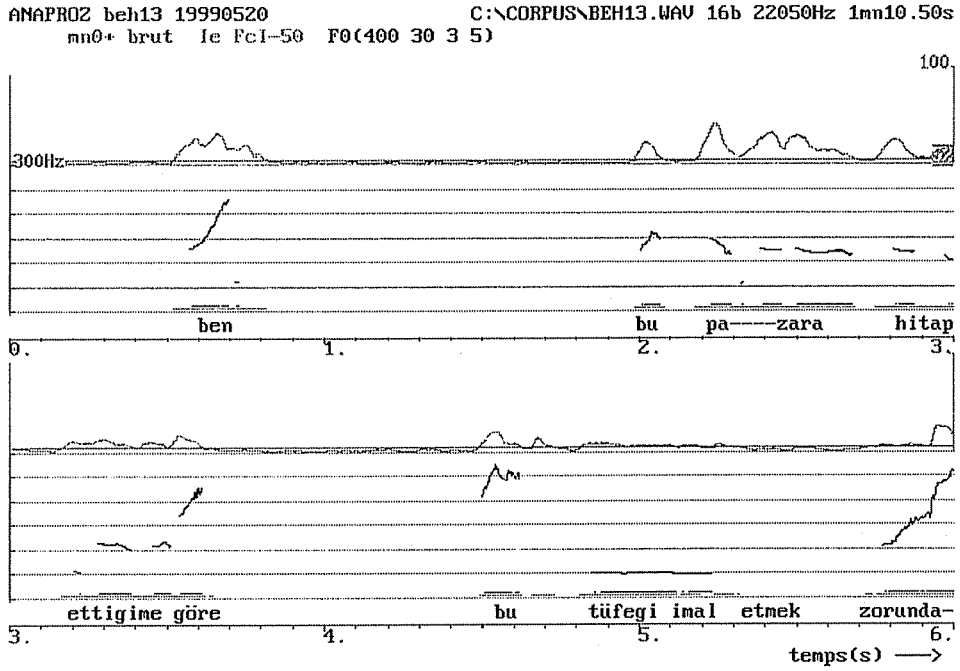
EK : Ses Grafikleri

Grafik 1 (Örnek 3)

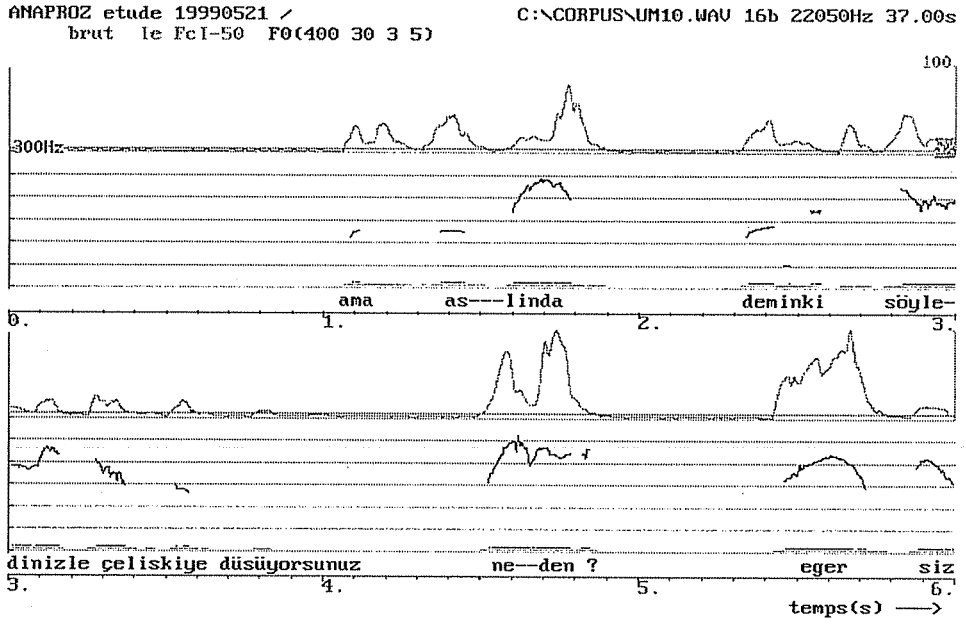
ANAPROZ etude 19990518 / C:\CORPUS\UMB.WAV 16b 22050Hz 1mn11.50s
mn0+ brut Te FcI-50 F0(400 30 3 5)

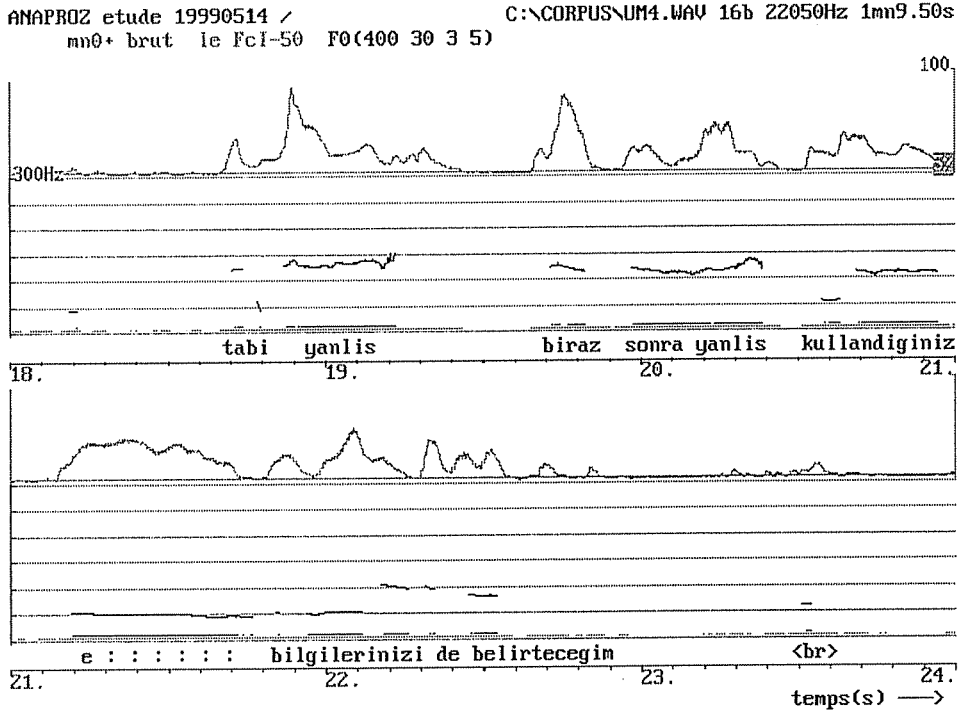
Grafik 2 (Örnek 4)

Grafik 3 (Örnek 5)

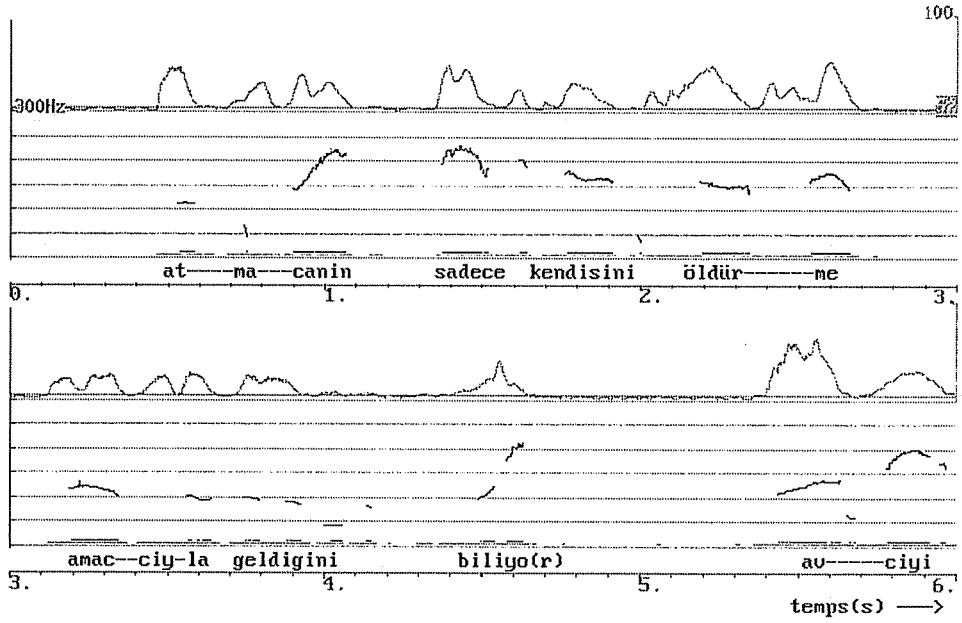

Grafik 4 (Örnek 6)

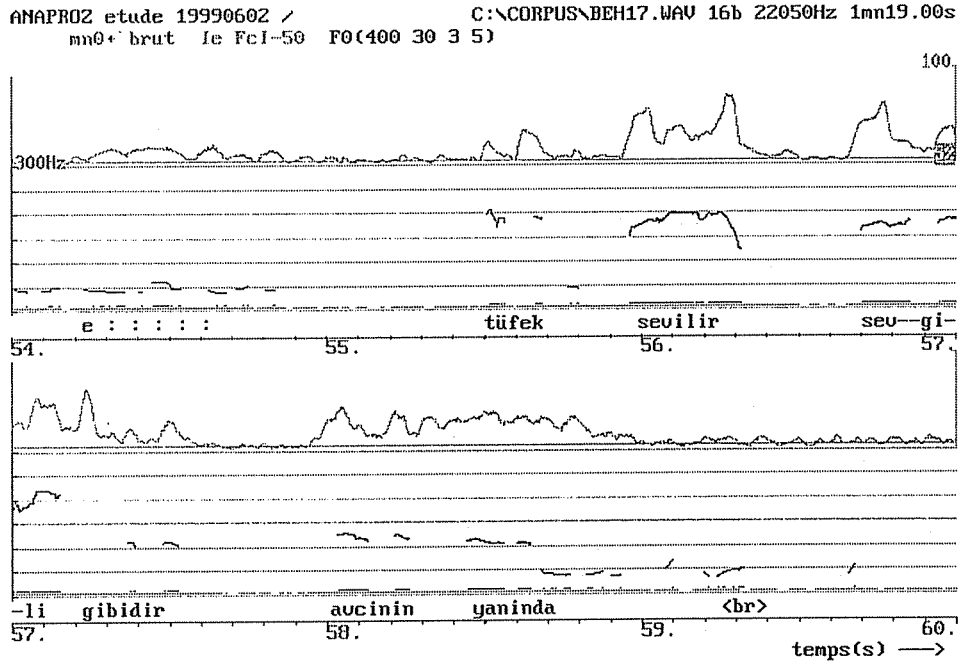

Grafik 5 (Örnek 8)

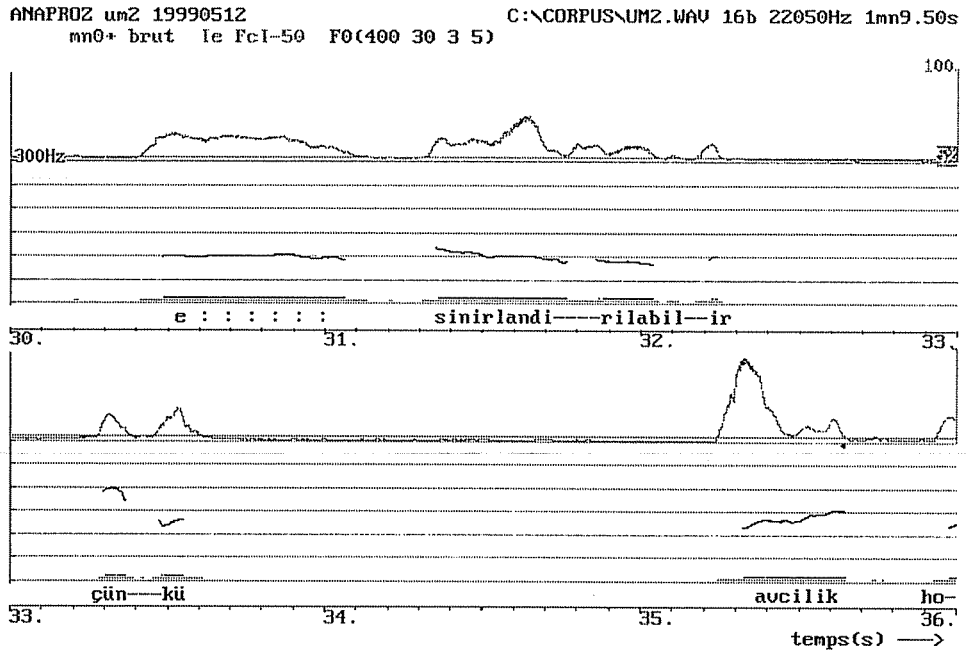
ANAPROZ um21 19990617 C:\CORPUS\UM21.WAV 16b 22050Hz 44.00s
43.99s brut 1e FcI-50 F0(400 30 3 5)

Grafik 6 (Örnek 9)

Grafik 7 (Örnek 10)

Grafik 8 (Örnek 11)

